

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Vodič za primenu člana 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima

Kažnjavanje samo na osnovu
zakona: načelo po kojem krivično
delo i kazna mogu biti određeni
samo zakonom

Ažuriran 30. aprila 2017.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Mole se izdavači ili organizacije koji žele da prevedu i/ili objave ceo ili deo ovog izveštaja u obliku štampanog ili elektronskog izdanja da se obrate publishing@echr.coe.int za dodatna uputstva o postupku odobrenja.

Spisak Vodiča o sudskoj praksi čiji je prevod u toku nalazi se na [Pending translations](#).

Ovaj je Vodič pripremila Direkcija za pravno savetovanje i on ne obavezuje Sud. Može biti predmet redaktorskih promena..

Ovaj Vodič je prvi put objavljen januara 2016. Redovno će se ažurirati kako se sudska praksa bude razvijala. Rad na ovom ažuriranom izdanju okončan je 30. aprila 2017.

Ovaj dokument se može preuzeti na sledećoj internet stranici www.echr.coe.int (Case-law – Case-law analysis – Case-law guides). Pratite tviter nalog Suda <https://twitter.com/echrpublication> na kojem se postavljaju obaveštenja o objavljenim ažuriranim publikacijama.

Ovaj prevod je objavljen u okviru dogovora Saveta Evrope i Evropskog suda za ljudska prava, a za njega isključivu odgovornost snosi prevodilac.

© Savet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2017.

Sadržaj

Napomena za čitaoce.....	4
I. Uvod	5
II. Opseg dejstva.....	5
A. Pojam „proglašenja krivice“	5
B. Pojam „krivičnog dela“.....	6
C. Pojam „zakona“.....	6
D. Pojam „kazne“	7
1. Opšte napomene	7
2. Razlika između materijalnog krivičnog prava i procesnog prava.....	8
3. Mora se povući razlika između „kazne“ i njenog izvršenja.....	9
4. Veze sa ostalim odredbama Konvencije i protokolima uz nju	10
III. Načelo da krivično delo i kazna mogu biti određeni samo zakonom	10
A. Dostupnost.....	11
B. Predvidljivost	11
1. Opšte napomene	11
2. Sudsko tumačenje: pojašnjenje zakonskih pravila.....	13
3. Poseban slučaj sukcesije država.....	14
4. Poseban slučaj univerzalne krivične nadležnosti države i primenljivog nacionalnog zakonodavstva	15
IV. Načelo zabrane retroaktivnosti krivičnog prava	16
A. Opšte napomene	16
B. Produžena krivična dela.....	17
C. Povratništvo	17
V. Načelo retroaktivne primene blaže kazne	17
VI. Član 7, st. 2: opšta pravna načela koja priznaju civilizovani narodi	18
VII. Mere koje Sud izriče u slučajevima povrede člana 7 Konvencije	19
Spisak navedenih predmeta.....	20

Napomena za čitaoce

Ovaj je Vodič deo serije Vodiča o sudskoj praksi koju objavljuje Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: „Sud“, „Evropski sud“ ili „Sud u Strazburu“) kako bi pravne stručnjake upoznao sa osnovnim presudama koje je taj Sud izrekao. U ovom Vodiču je data analiza i prikaz sudske prakse koja se odnosi na član 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: „Konvencija“ ili „Evropska konvencija“) zaključno sa 30. aprilom 2017. U njemu se čitaocima daje pregled ključnih načela u ovoj oblasti i relevantnih presedana.

Sudska praksa koje se navodi sadrži vodeće, najvažnije i/ili nedavne presude i odluke.*

Presude Suda služe ne samo za odlučivanje o predmetima koji se podnose Sudu već i šire, za razjašnjavanje, zaštitu i razvoj pravila ustanovljenih Konvencijom, čime doprinose da države poštuju obaveze koje su na sebe preuzele kao Države ugovornice (*Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 154, od 18. januara 1978, Serija A br. 25.). Stoga je misija sistema uspostavljenog Konvencijom da u opštem interesu utvrđuje pitanja javne politike i time podiže standarde zaštite ljudskih prava i širi jurisprudenciju o ljudskim pravima širom zajednice Država potpisnica Konvencije (*Konstantin Markin protiv Rusije* [Vv], st. 89, br. 30078/06, ECHR 2012).

U ovom se Vodiču navode ključne reči za svaki citirani član Konvencije i dodatnih protokola uz nju. Prikaz pravnih pitanja kojima se Sud bavio u svakom predmetu dat je u Spisku ključnih reči ([List of keywords](#)), odabranih iz pojmovnika izraza preuzetih (u većini slučajeva) neposredno iz teksta Konvencije i protokola uz nju..

Baza podataka prakse Suda HUDOC omogućuje pretragu po ključnim rečima. Pretragom po ovim ključnim rečima moguće je pronaći grupu dokumenata sa sličnim pravnim sadržajem (prikaz obrazloženja i zaključaka Suda u svakom predmetu dat je preko ključnih reči). Ključne reči za pojedinačne predmete mogu se naći pritiskom na oznaku *Case Details* u bazi podataka HUDOC. Dodatne informacije o bazi podataka HUDOC i ključnim rečima dostupne su u Priručniku za korisnike HUDOC - [HUDOC User Manual](#).

* Sudska praksa koja se navodi može biti na jednom ili oba službena jezika Suda i Evropske komisije za ljudska prava (na engleskom i francuskom). Osim ako nije drugačije naznačeno, svi navodi se odnose na presude o meritumu koje je izreklo jedno od Veća Suda. Skraćenica „(odl)“ ukazuje na to da je u pitanju odluka Suda, dok skraćenica „[Vv]“ ukazuje na to da je o predmetu odlučivalo Veliko veće.

I. Uvod

Član 7 Konvencije – kažnjavanje samo na osnovu zakona

„1. Niko se ne može smatrati krivim za krivično delo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vreme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično delo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći stroža kazna od one koja je bila propisana u vreme kada je krivično delo izvršeno.

2. Ovaj član ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vreme izvršenja smatralo krivičnim delom prema opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi.“

Ključne reči u bazi podataka HUDOC

Nullum crimen sine lege (7-1) – *Nulla poena sine lege* (7-1) – *Conviction* (Osuđujuća presuda) (7-1) – *Heavier penalty* (Teža kazna) (7-1) – *Criminal offence* (Krivično delo) (7-1) – *Time when the act or omission committed* (Vreme činjenja ili nečinjenja) (7-1) – *Retroactivity* (Retroaktivnost) (7-1) – *Criminal offence* (Krivično delo) (7-2) – *General principles of law recognised by civilised nations* (Opšta pravna načela koja priznaju civilizovani narodi) (7-2)

1. Garantija zajemčena članom 7, koji predstavlja suštinski element vladavine prava, zauzima istaknuto mesto u sistemu zaštite zasnovanom na Konvenciji, što pokazuje činjenica da od njega, shodno članu 15, nije dozvoljeno odstupanje u vreme rata ili druge javne opasnosti. Njegovi cilj i svrha ukazuju na to da ga treba tumačiti i primenjivati na način kojim se pružaju delotvorne garantije od proizvoljnog gonjenja, osuđujuće presude i kažnjavanja (*S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 34; *C.R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 32; *Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 77; *Vasiliasukas protiv Litvanije* [Vv], st. 153).

2. Član 7 Konvencije nije ograničen na zabranu retroaktivne primene krivičnog prava na štetu optuženog. U njemu su, opšte uzev, otelotvorena načela da krivično delo može biti definisano, a kazna određena samo zakonom (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) i da se krivično pravo ne sme široko tumačiti na štetu optuženog, na primer, po analogiji (*ibid.*, st. 154; *Kokkinakis protiv Grčke*, st. 52).

II. Opseg dejstva

A. Pojam „proglašenja krivice“

3. Član 7 važi samo ako je lice „proglašeno krivim“ za izvršenje krivičnog dela. Njime nije obuhvaćeno, na primer, samo krivično gonjenje koje je u toku (*Lukanov protiv Bugarske*, odluka Komisije), ili odluka o izručenju nekog lica (*X protiv Holandije*, odluka Komisije). U smislu Konvencije, ne može postojati „osuđujuća presuda“ ako postojanje krivičnog dela nije utvrđeno u skladu sa zakonom (*Varvara protiv Italije*, st. 69).

4. Međutim, izricanje „kazne“ bez „proglašenja krivice“ ponekad može potpadati pod polje dejstva člana 7 Konvencije i dovesti do njegove povrede, s obzirom na to da kažnjavanje optuženog čije suđenje nije za posledicu imalo proglašenje njegove krivice nije spojivo sa načelom zakonitosti zajemčenim tim članom (*Varvara protiv Italije*, st. 61 i 72-73). Logika „kazne“ i „kažnjavanja“ i pojam „kriv“, kao i odgovarajući pojam „*personne coupable*“ (u francuskoj verziji) potkrepljuju tumačenje člana 7 po kojem, kako bi se sprovelo kažnjavanje, nacionalni sudovi moraju da utvrde odgovornost,

čime omogućavaju pripisivanje krivičnog dela i izricanje kazne njegovom izvršiocu (*ibid.*, st. 71; vidi takođe, u pogledu zahteva vezanog za postojanje krivice (*mens rea*) izvršioca krivičnog dela, presudu u predmetu *Sud Fondi srl i drugi protiv Italije*, st. 116).

B. Pojam „krivičnog dela“

5. Pojam „krivičnog dela“ („*infraction*“ u francuskoj verziji) ima samostalno značenje, kao „krivična optužba“ u članu 6 Konvencije.¹ Sledeća tri kriterijuma izložena u st. 82 presude u predmetu *Engel i drugi protiv Holandije* (a nedavno potvrđena u presudi u predmetu *Jussila protiv Finske* [Vv], st. 30) za ocenu da li je optužba „krivična“ u smislu člana 6 moraju se primenjivati i u odnosu na član 7 (*Brown protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl); *Société Oxygène Plus protiv Francuske* (odl), st. 43; *Žaja protiv Hrvatske*, st. 86):

- klasifikacija dela po domaćem pravu;
- sâma priroda dela (najvažniji kriterijum, vidi st. 38 presude u predmetu *Jussila protiv Finske* [Vv]);
- težina kazne zaprećene licu o kome je reč.

6. Sud je prilikom primene ovih kriterijuma zauzeo stanovište da kršenje vojne discipline ne spada u „krivičnu“ sferu u smislu člana 6, jednako kao i člana 7 (*Çelikateş i drugi protiv Turske* (odl)). Isto se odnosi i na otpuštanje i ograničenja zapošljavanja bivših agenata KGB (*Sidabras i Džiautas protiv Litvanije* (odl)), disciplinski prekršaj studenta u prostorijama univerziteta (*Monako protiv Italije* (odl), st. 40 i 68-69) i postupak opoziva predsednika Republike zbog teških povreda Ustava (*Paksas protiv Litvanije* [Vv], st. 64-69). Sud u odsustvu „krivične optužbe“ zaključuje da je pritužba nesaglasna *ratione materiae* sa odredbama Konvencije na koje se podnosi predstava poziva.

C. Pojam „zakona“

7. Pojam „zakona“ („*droit*“ u francuskoj verziji) koji se koristi u članu 7 odgovara onom u drugim članovima Konvencije, a obuhvata kako domaće zakonodavstvo tako i sudsku praksu. On sadrži kvalitativne zahteve, konkretno zahteve vezane za dostupnost i predvidljivost (*Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 91; *S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 35). On očigledno obuhvata ne samo razvoj sudske prakse (*ibid.*, st. 36 i 41-43), već i zakone i akte nižeg ranga od zakona (zatvorska pravila u *Kafkaris v. Cyprus* [Vv], st. 145-146). Sud mora da ima u vidu domaće pravo „u celini“ kao i način na koji je primenjivano u predmetno vreme (*ibid.*, st. 145; *Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 90).

8. S druge strane, praksa države koja nije u skladu sa pravilima pisanih zakona na snazi i koja je zakonodavstvo na kojem je trebalo da bude zasnovana lišila suštine, ne može se smatrati „zakonom“ u smislu člana 7 (praksa granične policije Nemačke Demokratske Republike (DDR) kojom je flagrantno kršila njen sopstveni pravni sistem i osnovna prava, u predmetu *Streletz, Kessler i Krenz protiv Nemačke* [Vv], st. 67-87; kao i praksa eliminisanja protivnika komunističkog režima kojima je izricana smrtna kazna posle suđenja čijim se sprovođenjem flagrantno kršilo zakonodavstvo i ustav bivše Čehoslovačke, u predmetu *Polednová protiv Republike Češke* (odl)).

9. Pojam „međunarodnog prava“ iz člana 7, st. 1 odnosi se na međunarodne sporazume koje je država o kojoj je reč potpisala (*Streletz, Kessler i Krenz protiv Nemačke* [Vv], st. 90-106), kao i na običajno međunarodno pravo (u pogledu međunarodnih zakona i običaja rata, vidi *Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 186, 213, 227, 237 i 244; u pogledu pojma „zločina protiv čovečnosti“, vidi *Korbely protiv Mađarske* [Vv], st. 78-85; a u pogledu pojma „genocida“ vidi *Vasiliauskas protiv Litvanije* [Vv],

1. Više o polju dejstva člana 6 (krivičnog aspekta) i konceptu „krivične optužbe“ na str. 7-11 Vodiča za primenu člana 6 (krivični aspekt) - [Guide on Article 6 \(criminal limb\)](#) – dostupnog na internet stranici Suda (www.echr.coe.int – Case-law).

st. 171-175 i 178), čak i kada odgovarajući zakon nikada zvanično nije objavljen (*Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 237).

D. Pojam „kazne“

1. OPŠTE NAPOMENE

10. Pojam „kazne“ iz člana 7, st. 1 Konvencije je, po svome obimu, takođe samostalan. Kako bi se obezbedila efikasnost zaštite propisane tim članom, Sud mora da ima slobodu da zađe u suštinu i samostalno oceni da li određena mera suštinski predstavlja „kaznu“ u smislu člana 7, st. 1. Pri svakoj oceni postojanja „kazne“, potrebno je prvo utvrditi da li je mera o kojoj je reč naložena nakon osuđujuće presude za „krivično delo“. Ostali faktori koji se mogu smatrati značajnim u tom pogledu obuhvataju prirodu i cilj mere o kojoj je reč (naročito njen kazneni cilj), njenu klasifikaciju po domaćem pravu, postupke vezane za njeno usvajanje i sprovođenje i njenu težinu (*Welch protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 28; *Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 82). Međutim, težina mere sama po sebi nije od odlučujućeg značaja, jer mnoge nekrivične mere preventivnog karaktera mogu imati znatan efekat na lice o kome je reč (*ibid.*; *Van der Velden protiv Holandije* (odl)).

11. Sud je, konkretno, prilikom primene ovih kriterijuma utvrdio da sledeće mere predstavljaju „kaznu“:

- rešenje o zapleni dobiti stečene izvršenjem krivičnog dela nakon proglašenja krivice, s obzirom na kazneni cilj te mere, pored njenog preventivnog i reparativnog karaktera (*Welch protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 29-35, u vezi sa zaplenom dobiti od trgovine drogom);
- mera koja je obuhvatala kaznu zatvora jer nije namirena novčana kazna u izvršnom postupku protiv dužnika koji nije dokazao svoju nelikvidnost (*Jamil protiv Francuske*, st. 32);
- administrativna novčana kazna izrečena u predmetu koji se odnosio na urbanizam i koja je bila jednaka 100% vrednosti nezakonito izgrađenog objekta, pri čemu je ta novčana kazna imala i preventivnu i kaznenu funkciju (*Valico SLR protiv Italije* (odl));
- plenidba zemljišta zbog nezakonite izgradnje koju je krivični sud naložio nakon oslobađajuće presude, prvenstveno u kaznenu svrhu, u cilju sprečavanja ponovnih povreda zakona, usled čega je predstavljala i preventivnu i kaznenu meru (*Sud Fondi srl i drugi protiv Italije* (odl); *Varvara protiv Italije*, st. 22 i 51, u vezi sa rešenjem o zapleni izdatim nakon rešenja o prekidu postupka zbog isteka roka zastarelosti);
- preventivno lišenje slobode koje je sud naložio nakon osuđujuće presude za teška krivična dela, imajući u vidu preventivni, kao i kazneni karakter te mere, način njenog sprovođenja u običnom zatvoru i neograničeno trajanje (*M. protiv Nemačke*, st. 123-133; *Jendrowiak protiv Nemačke*, st. 47; *Glien protiv Nemačke*, st. 120-130; nasuprot tome, vidi st. 153-182 presude u predmetu *Bergmann protiv Nemačke*, koji se odnosio na preventivno lišenje slobode izrečeno podnosiocu predstavke u cilju njegovog lečenja u specijalističkom centru);
- preinačenje kazne zatvora u proterivanje i desetogodišnju zabranu boravka (*Gurguchiani protiv Španije*, st. 40);
- stalna zabrana bavljenja određenim zanimanjem koju je sud izrekao kao sekundarnu kaznu (*Gouarré Patte protiv Andore*, st. 30).

12. S druge strane, sledeće su mere isključene iz pojma „kazne“:

- preventivne mere (uključujući obaveznu hospitalizaciju) izrečene licu koje ne snosi krivičnu odgovornost (*Berland protiv Francuske*, st. 39-47);

- registrovanje lica u policijskoj ili sudskoj evidenciji seksualnih ili nasilnih prestupnika u cilju prevencije i odvraćanja (*Adamson protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl); *Gardel protiv Francuske*, st. 39-47);
- uzimanje DNK osuđenih lica od strane vlasti (*Van der Velden protiv Holandije* (odl));
- lišenje slobode u cilju sprečavanja lica da obavlja nezakonite aktivnosti, s obzirom na preventivni karakter te mere (*Lawless protiv Irske (br. 3)*, st. 19);
- zabrana boravka (izrečena pored kazne zatvora) nakon osuđujuće presude za krivično delo, pri čemu se zabrana smatrala jednakom meri za očuvanje javnog reda (*Renna protiv Francuske*, odluka Komisije; vidi, *mutatis mutandis*, shodno krivičnom aspektu člana 6, st. 1, *Maaouia protiv Francuske* [Vv], st. 39);
- rešenje upravnog organa o udaljenju ili zabrani boravka (*Vikulov i drugi protiv Letonije* (odl); *C.G. i drugi protiv Bugarske* (odl));
- transfer osuđenog lica u drugu zemlju u skladu sa Dodatnim protokolom uz Konvenciju Saveta Evrope o transferu osuđenih lica, mera usmerena na unapređenje društvene reintegracije lica u zemlji porekla (*Szabó protiv Švedske* (odl); *Giza protiv Poljske* (odl), st. 30, u vezi sa predajom osuđenog lica u skladu sa Okvirnom odlukom EU o evropskom nalogu za hapšenje i postupku predaje između država članica);
- preventivno rešenje o zaplenu imovine zasnovano na sumnji da lice pripada mafijaškim organizacijama, pri čemu ovo rešenje nije bilo uslovljeno bilo kakvom ranijom osuđivanosti za krivično delo (*M. protiv Italije*, odluka Komisije);
- poseban policijski nadzor ili kućni pritvor opasnog lica kako bi se sprečilo da vrši krivična dela (*Mucci protiv Italije*, odluka Komisije; *Raimondo protiv Italije*, st. 43, u pogledu krivičnog aspekta člana 6, st. 1);
- rešenje o zaplenu izdato u okviru krivičnog postupka protiv trećih lica (*Yildirim protiv Italije* (odl); *Bowler International Unit protiv Francuske*, st. 65-68);
- oduzimanje poslaničkog mandata licu nakon raspuštanja političke stranke i zabrana osnivanja političke stranke i angažovanja u njoj (*Sobaci protiv Turske* (odl));
- zabrana predsedniku države opozvanom zbog teške povrede Ustava da se kandiduje na izborima (*Paksas protiv Litvanije* [Vv], st. 65-68);
- suspenzija prava na penziju državnog službenika nakon disciplinskog postupka (*Haioun protiv Francuske* (odl));
- tri vikenda u samici (*A. protiv Španije*, odluka Komisije; *Payet protiv Francuske*, st. 94-100, shodno krivičnom aspektu člana 6);
- društvena izolacija zatvorenika usled činjenice da je podnosilac predstave bio jedini zatvorenik u zatvoru, u pogledu koje je Sud zaključio da je ovo toliko izuzetna mera da se od države ne može razumno očekivati da u svom zakonodavstvu detaljno uredi režim koji treba primenjivati u takvim slučajevima (*Öcalan protiv Turske (br. 2)*, st. 187);
- revizija poreskog rešenja nakon gubitka poreskih olakšica pri čemu nikakva kazna nije izrečena preduzeću koje je podnelo predstavku (*Société Oxygène Plus protiv Francuske* (odl), st. 40-51).

2. RAZLIKA IZMEĐU MATERIJALNOG KRIVIČNOG PRAVA I PROCESNOG PRAVA

13. Sud navodi da pravila o retroaktivnosti propisana članom 7 Konvencije važe samo u odnosu na odredbe kojima se definišu krivična dela i odgovarajuće kazne. U načelu, ona ne važe u pogledu procesnih zakona, čiju je neposrednu primenu u skladu sa načelom *tempus regit actum* Sud smatrao razumnim (vidi st. 110 presude u predmetu *Scoppola protiv Italije (br. 2)* [Vv], u kojem se navode i predmeti koji se odnose na član 6 Konvencije: na primer, pravila o korišćenju iskaza svedoka, koja se nazivaju „procesnim pravilima“ u *Bosti protiv Italije* (odl), st. 55), pod uslovom da nema

proizvoljnosti (*Morabito protiv Italije* (odl)). Međutim, kada neka odredba, koja je u domaćem pravu klasifikovana kao procesna, utiče na težinu kazne koju treba izreći, Sud tu odredbu klasifikuje kao „materijalno krivično pravo“ u pogledu kojeg važi poslednja rečenica stava 1 člana 7 (*Scoppola protiv Italije (br. 2)* [Vv], st. 110-113, u vezi sa odredbom Zakona o krivičnom postupku o težini kazne koja se izriče u skraćenom postupku).

14. Kada je konkretno reč o roku zastarelosti, Sud je konstatovao da član 7 ne osujećuje neposrednu primenu zakona kojima se produžavaju rokovi zastarelosti na postupke u toku, kada nije istekao rok zastarelosti za navodno krivično delo (*Coëme i drugi protiv Belgije*, st. 149), i kada nema proizvoljnosti (*Previti protiv Italije* (odl), st. 80-85). Sud stoga klasifikuje pravila o rokovima zastarelosti kao procesne zakone, s obzirom na to da se u njima ne definišu krivična dela i kazne i da se mogu tumačiti tako da propisuju tek preduslov za odlučivanje o predmetu (*ibid.*, st. 80; *Borcea protiv Rumunije* (odl), st. 64). Pored toga, kada su zločini za koje je lice osuđeno bili kažnjivi po međunarodnom pravu, odluka o pitanju važećeg roka zastarelosti mora se doneti u svetlu relevantnog međunarodnog prava na snazi u predmetno vreme (*Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 229-233, Sud je u presudi u ovom predmetu ustanovio da u relevantnom međunarodnom pravu na snazi u predmetno vreme nije bio propisan nikakav rok zastarelosti za ratne zločine, te je konstatovao da postupak protiv podnosioca predstavke nikad nije zastareo; uporedi sa presudama u predmetima *Kolk i Kislyiy protiv Estonije* (odl) i *Penart protiv Estonije* (odl), u kojima je Sud konstatovao da zločini protiv čovečnosti ne zastarevaju).

3. MORA SE POVUĆI RAZLIKA IZMEĐU „KAZNE“ I NJENOG IZVRŠENJA

15. Sud povlači razliku između mera koje predstavljaju „kaznu“ i mera koje se odnose na „izvršenje“ ili „sprovođenje“ te mere. Kada se karakter i cilj određene mere odnose na smanjenje kazne ili promenu postupka za uslovno puštanje na slobodu, ta mera ne predstavlja sastavni deo „kažnjavanja“ u smislu člana 7 (kada je reč o smanjenju kazne, vidi presude u predmetima *Grava protiv Italije*, st. 49; i *Kafkaris protiv Kipra* [Vv], st. 151; kada je reč o izmenama i dopunuma zakonskih uslova za uslovno puštanje na slobodu, vidi *Hogben protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, odluku Komisije; i *Uttley protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl); kada je reč o razlikama između propisa o uslovnom puštanju na slobodu u različitim slučajevima transfera osuđenih lica, vidi *Ciok protiv Poljske* (odl), st. 33-34). Pitanja koja se odnose na politiku puštanja na slobodu, način na koji se sprovodi i razloge za nju potpadaju pod ovlašćenje država članica da same određuju svoju krivičnu politiku (*Kafkaris protiv Kipra* [Vv], st. 151). Pod polje dejstva člana 7 ne potpada ni propust vlasti da zakonodavstvo o pomilovanju primene na osuđujuću presudu koja je već stupila na snagu (*Montcornet de Caumont protiv Francuske* (odl)).

16. Razlika između mere koja predstavlja „kaznu“ i one koja se odnosi na „izvršenje“ kazne nije, međutim, uvek jasna u praksi. Sud, na primer, prihvata da način na koji je skup zatvorskih propisa o načinu izvršenja kazni tumačen i sproveden u odnosu na kaznu o kojoj je reč seže dalje od jednostavnog izvršenja, te da obuhvata i obim kazne (vidi *Kafkaris protiv Kipra* [Vv], st. 148, u vezi sa doživotnom kaznom zatvora). Slično tome, produženje preventivnog pritvora od strane sudova zaduženih za izvršenje presude, shodno zakonodavstvu koje je stupilo na snagu pošto je podnosilac predstavke izvršio krivično delo, predstavlja „dodatnu kaznu“ i stoga se ne odnosi isključivo na izvršenje kazne (*M. protiv Nemačke*, st. 135).

17. Sud u tom pogledu ističe da se izraz „izreći“ u drugoj rečenici stava 1 člana 7 ne može tumačiti tako da iz polja dejstva te odredbe isključuje sve mere uvedene nakon izricanja presude. (*Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 88). Sledstveno tome, kada mere koje su preduzeli zakonodavni ili upravni organi ili sudovi nakon izricanja pravosnažne presude ili u vreme njenog izvršenja dovode do redefinisanja ili izmene obima „kazne“ koju je sud odredio, ove mere treba da potpadaju pod polje dejstva zabrane retroaktivne primene kazni zajemčene članom 7, st. 1 *in fine* Konvencije (*ibid.*,

st. 89). Kako bi utvrdio da li se neka mera preduzeta tokom izvršenja presude odnosi samo na način izvršenja presude ili, pak, utiče i na njen obim, Sud mora u svakom pojedinačnom slučaju da ispita šta je zaista izrečena „kazna“ podrazumevala po domaćem pravu na snazi u predmetno vreme ili, drugim rečima, njenu suštinsku prirodu (*ibid.*, st. 90). Sud je, na primer, smatrao da je primena novog pristupa sistemu smanjenja kazne dovela do redefinisanja obima kazne, jer je novi pristup za posledicu imao izmenu obima kazne izrečene na štetu osuđenog lica (*ibid.*, st. 109-110 i 117, predmet se odnosio na kaznu zatvora u trajanju od trideset godina, u odnosu na koju se, shodno izmeni sudske prakse, praktično nije moglo primeniti nikakvo smanjenje kazne po osnovu rada tokom lišenja slobode). Vidi takođe presudu u predmetu u kojem su istovremene presude koje su izrekli različiti sudovi objedinjene u jednu presudu (*Koprivnikar protiv Slovenije*, st. 50-52).

4. VEZE SA OSTALIM ODREDBAMA KONVENCIJE I PROTOKOLIMA UZ NJU

18. Pored očiglednih veza sa krivičnim aspektom člana 6, st. 1 i pojmom „krivične optužbe“ (vidi stav 5 gore u tekstu i presudu u predmetu *Bowler International Unit protiv Francuske*, st. 66-67), klasifikacija mere kao „kazne“ u smislu člana 7 Konvencije od značaja je i za utvrđivanje primenljivosti pravila *non bis in idem* zajemčenog članom 4 Protokola br. 7 (*Sergueï Zolotukhin protiv Rusije* [Vv], st. 52-57, u vezi sa konceptom krivičnog postupka.) Shvatanje toga šta čini „kaznu“ razlikuje se od jedne odredbe Konvencije do druge (*Göktan protiv Francuske*, st. 48; *Zaicevs protiv Letonije*, st. 53, u vezi sa odnosom između krivičnog aspekta člana 6, st. 1 Konvencije i pojma „krivične optužbe“ koji se pominje u članu 2 Protokola br. 7).

III. Načelo da krivično delo i kazna mogu biti određeni samo zakonom

19. Član 7 Konvencije zahteva postojanje pravnog osnova za izricanje presude ili kazne. Sud stoga mora da potvrdi da je u vreme kada je okrivljeni izvršio delo koje je dovelo do njegovog krivičnog gonjenja i osuđujuće presude na snazi bila zakonska odredba kojom je to delo proglašeno kažnjivim i da izrečena kazna nije prevazilazila granice određene tom odredbom (*Coëme i drugi protiv Belgije*, st. 145; *Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 80).

20. S obzirom na supsidijarnu ulogu sistema zasnovanog na Konvenciji, Sud nije dužan da se bavi pogrešno utvrđenim činjeničnim stanjem ili pogrešnom primenom prava nacionalnog suda, osim i u meri u kojoj su time mogli biti prekršeni prava i slobode zaštićeni Konvencijom (*Streletz, Kessler i Krenz protiv Nemačke* [Vv], st. 49; *Vasiliasukas protiv Litvanije* [Vv], st. 160), i izuzev kada je ocena koju su sprovedi domaći sudovi očigledno proizvoljna (*Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 189). Mada Sud nije dužan da odlučuje o zakonskoj klasifikaciji dela ili pojedinačnoj krivičnoj odgovornosti podnosioca predstavke, s obzirom na to da o ovim pitanjima prvenstveno treba da odlučuju domaći sudovi (*ibid.*, st. 187; *Rohlina protiv Republike Češke* [Vv], st. 51), članom 7, st. 1 se Sudu nameće obaveza da ispita da li je postojao pravni osnov za osuđujuću presudu protiv podnosioca predstavke u predmetno vreme, a naročito mora da se uveri da je rezultat do kojeg su došli nadležni domaći sudovi bio u saglasnosti sa članom 7 Konvencije. Član 7 bio bi obesmišljen ako bi se Sudu dalu dala manja kontrolna ovlašćenja (*ibid.*, st. 52; *Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 198; *Vasiliasukas protiv Litvanije* [Vv], st. 161).

21. Štaviše, načelo zakonitosti isključuje mogućnost da okrivljenom bude izrečena teža kazna od one koja je propisana za delo za koje je proglašen krivim. Sud stoga može da utvrdi povredu člana 7 u slučaju greške domaćih sudova prilikom odlučivanja o težini kazne koju izriču, imajući u vidu kaznu određenu podnosiocu predstavke u skladu sa olakšavajućim okolnostima koje su ti sudovi utvrdili (*Gabbari Moreno protiv Španije*, st. 22-34). Određivanje kazne po analogiji takođe može biti suprotno načelu „*nulla poena sine lege*“ zajemčenim članom 7 (*Başkaya i Okçuoğlu protiv Turske* [Vv], st. 42-

43, koji se odnosio na kaznu zatvora određenu izdavaču u skladu sa odredbom koja se odnosila na glavne).

22. Načelo zakonitosti iziskuje da krivična dela i kazne za njih budu zakonom jasno određeni (vidi stavove 7-9 gore u tekstu, u pogledu pojma „zakona“). Pojam „zakona“ u smislu člana 7, kao i drugih članova Konvencije (na primer članova 8-11) sadrži kvalitativne zahteve, naročito u pogledu dostupnosti i predvidljivosti (*Cantoni protiv Francuske*, st. 29; *Kafkaris v. Cyprus* [Vv], st. 140; *Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 91; *Perinçek v. Switzerland* [Vv], st. 134). Ovi kvalitativni zahtevi moraju biti zadovoljeni kako u pogledu definicije dela (*Jorgic protiv Nemačke*, st. 103-114), tako i u pogledu kazne zaprećene za delo o kojem je reč ili njenog obima (*Kafkaris protiv Kipra* [Vv], st. 150; *Camilleri protiv Malte*, st. 39-45, u vezi sa predvidljivošću važećih standarda određivanja kazne, koji su u potpunosti zavisili od suda koji je tužilac izabrao a ne od kriterijuma ustanovljenih zakonom). Nedovoljni „kvalitet zakona“ u pogledu definicije dela i važeće kazne predstavlja povredu člana 7 Konvencije (*Kafkaris protiv Kipra* [Vv], st. 150 i 152).

A. Dostupnost

23. Kada je reč o dostupnosti, Sud utvrđuje da li je krivični „zakon“ na kojem je sporna osuđujuća presuda zasnovana bio u dovoljnoj meri dostupan podnosiocu predstavke, odnosno da li je objavljen (kada je reč o dostupnosti domaće sudske prakse u kojoj se tumači odredba, vidi *Kokkinakis protiv Grčke*, st. 40; i *G. protiv Francuske*, st. 25; u pogledu dostupnosti „rešenja o izvršenju“, vidi *Custers, Deveaux i Turk protiv Danske* (odl), st. 82). Kada je osuđujuća presuda isključivo zasnovana na međunarodnom ugovoru koji je tužena država ratifikovala, Sud može da utvrdi da li je taj ugovor inkorporiran u domaće pravo i da li je objavljen u službenoj publikaciji (kada je reč o Ženevskim konvencijama, vidi *Korbely protiv Mađarske* [Vv], st. 74-75). Sud može takođe da razmatra dostupnost definicije krivičnog dela o kojem je reč u svetlu važećeg međunarodnog običajnog prava (u pogledu Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija kojom se osuđuje genocid pre stupanja na snagu Konvencije o genocidu iz 1948. godine, vidi *Vasiliasukas protiv Litvanije* [Vv], st. 167-168; u pogledu zajedničkog razmatranja dostupnosti i predvidljivosti definicije ratnih zločina u svetlu međunarodnih zakona i običaja rata – koja se nije pojavila ni u jednoj službenoj publikaciji -, vidi *Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 234-239 i 244).

B. Predvidljivost

1. OPŠTE NAPOMENE

24. Lice mora da zna, na osnovu relevantne odredbe, po potrebi uz njeno tumačenje od strane sudova i nakon dobijanja odgovarajuće pravne pomoći, za koje će činjenje i/ili nečinjenje snositi krivičnu odgovornost i koja će mu kazna biti izrečena za to činjenje i/ili nečinjenje (*Cantoni protiv Francuske*, st. 29; *Kafkaris protiv Kipra* [Vv], st. 140; *Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 79). Pojam „odgovarajućeg saveta“ odnosi se na mogućnost dobijanja pravnih saveta (*Chauvy i drugi protiv Francuske* (odl); *Jorgic protiv Nemačke*, st. 113).

25. S obzirom na opšti karakter zakonskih akata, njihove formulacije ne mogu biti apsolutno precizne. Potreba da se izbegne preterana rigidnost i drži korak sa okolnostima koje se menjaju znači da su mnogi zakoni neizbežno formulisani na način koji je u većoj ili manjoj meri neodređen, te tumačenje i primena tih akata zavise od prakse (*Kokkinakis protiv Grčke*, st. 40, u pogledu definicije krivičnog dela „prozelitizma“; *Cantoni protiv Francuske*, st. 31, u pogledu pravne definicije „medicinskog proizvoda“). Kada se koristi zakonodavna tehnika kategorizacije, često na ivicama definicije postoje sive zone. Ova senka sumnje u vezi sa graničnim činjenicama ne čini, sâma po sebi, odredbu nesaglasnom sa članom 7, pod uslovom da se ispostavi da je u velikoj većini slučajeva sasvim jasna (*ibid.*, st. 32). S druge strane, korišćenje isuviše neodređenih koncepata i kriterijuma

prilikom tumačenja zakonske odredbe može sâm odredbu učiniti nesaglasnom sa zahtevima vezanim za jasnost i predvidljivost njenih posledica (*Liivik protiv Estonije*, st. 96-104).

26. Obim pojma predvidljivosti u znatnoj meri zavisi od sadržaja instrumenta o kojem je reč, oblasti koju treba da pokrije i broja i statusa onih na koje se odnosi (*Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 235; *Cantoni protiv Francuske*, st. 35). Zakon može zadovoljavati kriterijum predvidljivosti čak i ako lice o kom se radi mora da dobije odgovarajuće pravne savete kako bi ocenilo posledice koje dati čin može podrazumevati, u meri u kojoj je to razumno u datim okolnostima (*ibid.*). Ovo se naročito odnosi na slučaj lica koja obavljaju profesionalnu delatnost, a koja su navikla da postupaju sa visokim stepenom predostrožnosti u obavljanju svog zanimanja. Od njih se u tom pogledu može očekivati da će s posebnom pažnjom procenjivati opasnosti koje takva delatnost nosi sa sobom (*ibid.*; *Pessino protiv Francuske*, st. 33; *Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 235). Sud je, na primer, konstatovao da je rukovodilac supermarketa, kojem su pruženi odgovarajući pravni saveti, trebalo da bude svestan toga da se nalazi u stvarnoj opasnosti od krivičnog gonjenja zbog nezakonite prodaje medicinskih proizvoda (*Cantoni protiv Francuske*, st. 35). Sud je došao do sličnog zaključka u vezi sa osuđujućim presudama protiv sledećih lica: direktora preduzeća koje se bavilo distribucijom cigareta zbog toga što je na paklicama cigareta štampana rečenica koja nije bila predviđena zakonom (*Delbos i drugi protiv Francuske* (odl)); direktora publikacija audiovizuelnog preduzeća zbog klevetanja državnog službenika u izjavi „određenoj pre javnog objavljivanja (*Radio France i drugi protiv Francuske*, st. 20); rukovodioca preduzeća koje je prodavalo dodatke hrani zbog trgovine proizvodom koji je sadržao zabranjeni aditiv (*Ooms protiv Francuske* (odl)); autora i izdavača knjige zbog krivičnog dela klevete (*Chauvy i drugi protiv Francuske* (odl), u pogledu profesionalnog statusa izdavača, koji je trebalo da upozori autora na opasnost od krivičnog gonjenja); advokatice jer je bez ovlašćenja posredovala u usvajanju dece (*Stoica protiv Francuske* (odl), s obzirom na njen status advokata specijalizovanog za porodično pravo); aktivista organizacije *Greenpeace* jer su protivzakonito ušli u zabranjenu vojnu zonu na Grenlandu (*Custers, Deveaux i Turk protiv Danske* (odl), st. 95-96); političara koji su zauzimali visoke položaje u državnom aparatu DDR, a koji su osuđeni jer su naložili ubistva Istočnih Nemaca koji su pokušali da pređu granicu između dve nemačke države i napuste DDR između 1971. i 1989. godine (*Streletz, Kessler i Krenz protiv Nemačke* [Vv], st. 78); graničnog policajca DDR za ubistvo lica koje je pokušalo da pređe granicu između dve nemačke države (*K.-H.W. protiv Nemačke* [Vv], st. 68-81); i komandira sovjetske vojske jer je predvodio jedinicu „Crvenih partizana“ u kazenoj ekspediciji protiv navodnih saradnika okupatora tokom Drugog svetskog rata, što je iziskivalo njegovu detaljnu ocenu opasnosti (*Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 235-239). Kada je reč o pojedinačnoj krivičnoj odgovornosti redova, Sud je zaključio da ti vojnici ne mogu da se u potpunosti slepo povinuju naredbama kojima se flagrantno krši ne samo domaće pravo, već i međunarodno priznata ljudska prava, pre svega pravo na život, vrhovnu vrednost u međunarodnoj hijerarhiji ljudskih prava (*ibid.*, st. 236; *K.-H.W. protiv Nemačke* [Vv], st. 75).

27. Predvidljivost se mora ocenjivati iz ugla osuđenog lica (moguće, pošto je primilo odgovarajuću pravnu pomoć) u vreme izvršenja krivičnog dela koje mu se stavlja na teret (vidi, međutim, st. 112 i 117 presude u predmetu *Del Río Prada protiv Španije* [Vv], u vezi sa predvidljivošću promene obima kazne propisane u vreme donošenja osuđujuće presude protiv podnositeljke predstavke, odnosno *posle* izvršenja krivičnih dela).

28. Kada je osuđujuća presuda zasnovana isključivo na međunarodnom pravu ili se u njoj poziva na načela međunarodnog prava, Sud ocenjuje njenu predvidljivost u svetlu standarda međunarodnog prava na snazi u predmetno vreme, uključujući međunarodno ugovorno pravo (Pakt o građanskim i političkim pravima u pogledu DDR u predmetu *Streletz, Kessler i Krenz protiv Nemačke* [Vv], st. 90-106; ili Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. u slučaju Nemačke u predmetu *Jorgic protiv Nemačke*, st. 106), i/ili međunarodno običajno pravo (vidi definiciju genocida u međunarodnom običajnom pravu 1953. godine u presudi u predmetu *Vasiliasukas protiv Litvanije* [Vv], st. 171-175; zakone i običaje rata 1944. godine u presudi u predmetu *Kononov protiv Letonije*

[Vv], st. 205-227; i međunarodno običajno pravo kojim se zabranjuje upotreba iperita u međunarodnim sukobima u odluci u predmetu *Van Anraat protiv Holandije*, st. 86-97).

2. SUDSKO TUMAČENJE: POJAŠNENJE ZAKONSKIH PRAVILA

29. Koliko god jasno neka zakonska odredba bila formulisana, u svakom sistemu prava postoji neizbežan element sudskog tumačenja. Sudovima je upravo i poverena uloga presuđivanja kako bi razvejali sve preostale sumnje u vezi sa tumačenjem (*Kafkaris protiv Kipra* [Vv], st. 141). Progresivni razvoj krivičnog prava putem razvoja sudske prakse predstavlja duboko ukorenjen i nužni deo pravne tradicije u državama potpisnicama Konvencije. Član 7 Konvencije se ne može tumačiti tako da zabranjuje postepeno razjašnjavanje pravila krivične odgovornosti putem sudskog tumačenja od predmeta do predmeta, pod uslovom da je razvoj koji sledi u saglasnosti sa suštinom krivičnog dela i da se u razumnoj meri može predvideti. (*S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 36; *Streletz, Kessler i Krenz protiv Nemačke* [Vv], st. 50; *Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 185).

30. Predvidljivost sudskog tumačenja odnosi se kako na elemente krivičnog dela (*Pessino protiv Francuske*, st. 35-36; *Dragotoniu i Militaru-Pidhorni protiv Rumunije*, st. 43-47; i *Dallas protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, st. 72-77), tako i na zaprečenu kaznu (*Alimučaj protiv Albanije*, st. 154-162; *Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 111-117). Zaključak Suda da osuđujuća presuda/krivično delo nije predvidljivo oslobađa ga potrebe da ocenjuje da li je izrečena kazna sama po sebi propisana zakonom u smislu člana 7 (*Plechkov protiv Rumunije*, st. 75). Tumačenje strogo procesnih pitanja nema nikakvog uticaja na predvidljivost krivičnog dela te ne otvara nikakva pitanja povrede člana 7 (*Khodorkovskiy i Lebedev protiv Rusije*, st. 788-790, u vezi sa navodnim procesnim preprekama optuživanju podnosilaca predstavke).

31. Kada je reč o usaglašenosti tumačenja domaćih pravosudnih organa sa suštinom krivičnog dela, Sud mora da utvrdi da li je tumačenje bilo u skladu sa formulacijom relevantne odredbe krivičnog zakonodavstva tumačene u njenom kontekstu, i da li je ono bilo nerazumno (vidi, između ostalog, st. 104-108 presude u predmetu *Jorgic protiv Nemačke*, u pogledu zločina genocida).

32. Kada je reč o razumnoj predvidljivosti sudskog tumačenja, Sud mora da oceni da li je u predmetno vreme podnosilac predstavke razumno mogao da predvidi, po potrebi uz pomoć advokata, da se nalazi u opasnosti da će biti optužen ili osuđen za krivično delo o kojem je reč (*Jorgic protiv Nemačke*, st. 109-113), i da će mu biti izrečena zaprečena kazna. Sud mora da utvrdi da li su pravosudni organi u svom tumačenju krivičnog prava samo nastavili vidljivu liniju razvoja sudske prakse (*S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* i *C.R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, ovi su se predmeti odnosili na silovanje i pokušaj silovanja dveju žena od strane njihovih muževa a Sud je u presudama konstatovao da je suštinski ponižavajući karakter silovanja toliko očigledan da bi odluke britanskih sudova trebalo smatrati predvidljivim i u skladu sa osnovnim ciljevima Konvencije „u čijoj se samoj srži nalazi poštovanje ljudskog dostojanstva i ljudske slobode“) ili da li su sudovi usvojili novi pristup koji podnosilac predstavke nije mogao da predvidi (*Pessino protiv Francuske*, st. 36; *Dragotoniu i Militaru-Pidhorni protiv Rumunije*, st. 44; *Del Río Prada protiv Španije*, st. 111-117). Prilikom ocene predvidljivosti sudskog tumačenja ne treba pripisivati nikakav odlučujući značaj nedostatku uporedivih presedana (*K.A. i A.D. protiv Belgije*, st. 55-58, u vezi sa sadomazohističkom praksom koja je za posledicu imala osuđujuću presudu za nanošenje stvarnih telesnih povreda, čiju je neobičnu nasilnost istakao Sud, vidi takođe *Soros protiv Francuske*, st. 58). Kada su domaći sudovi dužni da prvi put protumače neku odredbu krivičnog prava, tumačenje obima krivičnog dela koje je dosledno suštini tog dela se po pravilu mora smatrati predvidljivim (*Jorgic protiv Nemačke*, st. 109, gde je podnosilac predstavke bio prvo lice osuđeno za genocid u skladu sa odredbom Krivičnog zakonika). Čak i novo tumačenje obima postojećeg krivičnog dela mora biti predvidljivo u razumnoj meri u smislu člana 7, pod uslovom da je razumno u smislu domaćeg prava i dosledno suštini krivičnog dela (vidi, u pogledu novog tumačenja pojma utaje poreza, st. 791-821 presude u predmetu *Khodorkovskiy i Lebedev protiv Rusije*, u kojoj je Sud zaključio da krivično pravo o

oporezivanju može biti dovoljno fleksibilno kako bi se prilagodilo novim situacijama, a da pri tom ne postane nepredvidljivo).

33. Iako Sud može uzeti u obzir naučno tumačenje prava u predmetno vreme, naročito kada se podudara sa sudskim tumačenjem (*K.A. i A.D. protiv Belgije*, st. 59; *Alimuçaj protiv Albanije*, st. 158-160), slobodno tumačenje zakona ne može da zameni postojanje sudske prakse (*Dragotoni i Militaru-Pidhorni protiv Rumunije*, st. 26 i 43).

34. Iako pod određenim okolnostima dugotrajno tolerisanje određenih vrsta ponašanja, inače kažnjivih po krivičnom zakonodavstvu, može u određenim slučajevima prerasti u faktičku dekriminalizaciju takvog ponašanja, puka činjenica da druga lica nisu gonjena ili osuđena ne može osloboditi osuđenog podnosioca predstavke od krivične odgovornosti ili osuđujuću presudu protiv njega učiniti nepredvidljivom u smislu člana 7 (*Khodorkovskiy i Lebedev protiv Rusije*, st. 816-820).

35. Kada domaći sudovi tumače zakonske odredbe zasnovane na međunarodnom javnom pravu, oni moraju da odluče koje će tumačenje usvojiti u domaćem pravu, pod uslovom da je to tumačenje u skladu sa suštinom krivičnog dela i u razumnoj meri predvidljivo u predmetno vreme (vidi, na primer, širi koncept genocida koji su usvojili nemački sudovi, a kasnije odbili drugi međunarodni sudovi, poput Međunarodnog suda pravde, u presudi u predmetu *Jorgic protiv Nemačke*, st. 103-116).

36. Sud zaključuje da zahtev vezan za predvidljivost nije zadovoljen u slučajevima preširokog tumačenja krivičnog prava na štetu okrivljenog (*in malam partem*), i kada to tumačenje proističe iz nepredvidljive promene sudske prakse (*Dragotoni i Militaru-Pidhorni protiv Rumunije*, st. 39-48) i u slučajevima tumačenja po analogiji koja nisu saglasna sa suštinom krivičnog dela (na primer, osuđujuća presuda za genocid u predmetu *Vasiliauskas protiv Litvanije* [Vv], st. 179-186). On takođe može da zaključi da je država prekršila Konvenciju jer je osuđujuća presuda za krivično delo rezultat razvoja sudske prakse konsolidovane nakon izvršenja tog dela (na primer, krivično delo podstrekavanja i pomaganja mafijaške organizacije spolja, u predmetu *Contrada protiv Italije (br. 3)*, st. 64-76), ili slučaj osuđujuće presude na osnovu dvosmislene odredbe u domaćem pravu koja se različito tumačila (*Žaja protiv Hrvatske*, st. 99-106). S tim u vezi, neujednačenoj sudskoj praksi nedostaje potrebna preciznost kako bi se izbegle sve opasnosti od proizvoljnosti, a pojedincima omogućilo da predvide posledice svojih postupaka (*ibid.*, st. 103).

37. Činjenica da je porota odgovorna za odlučivanje o nekom predmetu i primeni krivičnog prava ne znači da je efekat tog prava nepredvidljiv u smislu člana 7 (*Jobe protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl)). Poveravanje diskrecionog ovlašćenja poroti da na određeni predmet primenjuje zakon sâmo po sebi nije u neskladu sa zahtevima Konvencije, pod uslovom da su dovoljno jasno naznačeni obim tog ovlašćenja i način na koji se koristi, kako bi se pojedincu pružila adekvatna zaštita od proizvoljnosti (*O'Carroll protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl), u vezi sa ocenom porote šta se podrazumeva pod nedoličnim ponašanjem).

3. POSEBAN SLUČAJ SUKESIJE DRŽAVA

38. Koncept sudskog tumačenja se odnosi na postepeni razvoj sudske prakse u državi vladavine prava, sa demokratskim režimom, ali u podjednako meri važi i u slučaju sukcesije država. Sud u slučaju izmene državnog suvereniteta nad nekom teritorijom ili promene političkog režima konstatuje da je legitimno da pravna država pokreće krivične postupke protiv onih koji su izvršili zločin tokom vladavine prethodnog režima; slično tome, sudovi takve države, koji su zamenili one koje su ranije postojali, ne mogu se kritikovati što primenjuju i tumače zakonske odredbe na snazi u predmetno vreme, u svetlu načela na kojima je uređena pravna država (*Streletz, Kessler i Krenz protiv Nemačke* [Vv], st. 79-83; *Vasiliauskas protiv Litvanije* [Vv], st. 159). To posebno važi kada je u pitanju pravo na život, vrhovna vrednost Konvencije i međunarodne hijerarhije ljudskih prava, pravo čija zaštita predstavlja osnovnu obavezu iz Konvencije njenih Država ugovornica (*Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 241). Praksa države da toleriše ili ohrabruje određena dela koja se smatraju krivičnim delima u skladu sa instrumentima nacionalnog ili međunarodnog prava i osećaj

nekažnjivosti koji takva praksa uliva izvršiocima takvih dela ne sprečavaju njihovo izvođenje pred lice pravde i kažnjavanje (*Vasiliauskas protiv Litvanije* [Vv], st. 158; *Streletz, Kessler i Krenz protiv Nemačke* [Vv], st. 74 i 77-79). Stoga je Sud zaključio da su bile predvidljive osuđujuće presude političkih lidera i graničnog policajca DDR za ubistva Istočnih Nemaca koji su pokušavali da pređu granicu između dve nemačke države i napuste DDR između 1971. i 1989, koje su izrekli nemački sudovi nakon ujedinjenja, a na osnovu zakonodavstva DDR (*ibid.*, st. 77-89; *K.-H.W. protiv Nemačke* [Vv], st. 68-91). Do istog je zaključka došao i u pogledu osuđujuće presude protiv komandira sovjetske vojske za krivična dela izvršena tokom Drugog svetskog rata, koju su izrekli letonski sudovi nakon proglašenja nezavisnosti Letonije 1990. i 1991. godine (*Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 240-241).

39. Sud je takođe zaključio da je osuđujuća presuda zasnovana na zakonodavstvu ponovo uspostavljene Republike Litvanije bila dovoljno predvidljiva i time u skladu sa članom 7 Konvencije, uprkos činjenici da u predmetno vreme Litvanija još nije bila priznata kao nezavisna država (*Kuolelis, Bartosevicius i Burokevicius protiv Litvanije*, st. 116-122, u vezi sa osuđujućom presudom protiv lidera litvanskog ogranka Komunističke partije SSSR zbog njihove umešanosti u subverzivne i protivdržavne aktivnosti januara 1991. godine).

4. POSEBAN SLUČAJ UNIVERZALNE KRIVIČNE NADLEŽNOSTI DRŽAVE I PRIMENLJIVOG NACIONALNOG ZAKONODAVSTVA

40. Osuđujuća presuda koju izriču nacionalni sudovi određene države na osnovu njenog nacionalnog prava može se odnositi na dela koje je lice o kojem je reč izvršilo u drugoj državi (*Jorgic protiv Nemačke; Van Anraat protiv Holandije* (odl)). Pitanje vanteritorijalne ili univerzalne nadležnosti nacionalnih sudova neke države ne potpada pod polje dejstva člana 7 (*Ould Dah protiv Francuske* (odl)), već prava na sud obrazovan na osnovu zakona zajemčenog članom 6, st. 1 i članom 5, st. 1.a Konvencije („zakonito lišenje slobode na osnovu presude nadležnog suda“) (*Jorgic protiv Nemačke*, st. 64-72, u vezi sa osuđujućom presudom za akte genocida izvršene u Bosni i Hercegovini).

41. Međutim, kada nacionalni sudovi neke države lice osude u skladu sa univerzalnom krivičnom nadležnošću, može se, u odnosu na član 7, razmotriti primena domaćeg prava koja je išla na štetu prava države u kojoj su dela izvršena. Na primer, u predmetu koji se odnosio na osuđujuću presudu protiv mauritanskog oficira od strane francuskih sudova za akte mučenja i varvarstva izvršene u Mauritaniji (na osnovu Konvencije protiv torture Ujedinjenih nacija), Sud je konstatovao da primena francuskog krivičnog prava na štetu mauritanskog zakona o pomilovanju (koji je stupio na snagu pre ikakvog krivičnog postupka) nije u suprotnosti sa načelom zakonitosti (*Ould Dah protiv Francuske* (odl)). On je u tom pogledu zaključio da „bi apsolutna nužnost zabrane mučenja i krivičnog gonjenja svakoga ko prekrši to univerzalno pravilo, kao i vršenje univerzalne nadležnosti predviđene Konvencijom protiv mučenja od strane Države ugovornice, bili lišeni svoje suštine ukoliko bi države mogle da vrše samo svoju jurisdikcijsku nadležnost, a ne i da primenjuju svoje zakone. Nema sumnje da bi, ukoliko bi se pravo države koja primenjuje svoju opštu nadležnost smatralo neprimenljivim usled odluka ili posebnih zakona donetih od strane države u kojoj je krivično delo izvršeno, u pokušaju da zaštiti sopstvene građane, ili, od slučaja od slučaja, donetih pod posrednim ili neposrednim uticajem izvršilaca takvih dela u cilju njihovog oslobađanja od krivice, to imalo za posledicu onemogućavanje primene univerzalne nadležnosti i poništavanje samog cilja Konvencije protiv torture Ujedinjenih nacija.“ Sud je ponovio da zabrana mučenja zauzima istaknuto mesto u svim međunarodnim instrumentima vezanim za zaštitu ljudskih prava i da se njome jemči jedna od osnovnih vrednosti demokratskih društava.

IV. Načelo zabrane retroaktivnosti krivičnog prava

A. Opšte napomene

42. Članom 7 se bezuslovno zabranjuje retroaktivna primena krivičnog prava kada je ona na štetu okrivljenog (*Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 116; *Kokkinakis protiv Grčke*, st. 52). Načelo zabrane retroaktivnosti krivičnog prava odnosi se kako na odredbe u kojima se definiše krivično delo (*Vasiliasukas protiv Litvanije* [Vv], st. 165-166), tako i na one u kojima se propisuju kazne za njega (*Jamil protiv Francuske*, st. 34-36; *M. protiv Nemačke*, st. 123 i 135-137; *Gurguchiani protiv Španije*, st. 32-44). Čak i nakon izricanja pravosnažne presude ili tokom njenog izvršenja, zabranom retroaktivnosti kazne se zakonodavni i upravni organi i sudovi sprečavaju da na štetu osuđenog lica redefinišu ili menjaju obim izrečene kazne (*Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 89, u vezi sa kaznom zatvora u trajanju od trideset godina, u pogledu koje se, u skladu sa promenom sudske prakse, nije moglo primeniti nikakvo smanjenje kazne po osnovu rada tokom lišenja slobode, mada se u vreme kada je podnositeljka predstavke izvršila krivična dela maksimalna zakonska kazna zatvora smatrala novom, nezavisnom presudom u pogledu koje je trebalo primeniti smanjenje kazne za rad obavljen tokom lišenja slobode).

43. Načelo zabrane retroaktivnosti je prekršeno u slučaju retroaktivne primene zakonskih odredaba na dela izvršena pre no što su te odredbe stupile na snagu. Zabranjeno je širiti obim postojećih dela na dela koja ranije nisu predstavljala krivična dela. Međutim, do kršenja člana 7 ne dolazi kada su dela o kojima je reč već bila kažnjiva po Krivičnom zakoniku koji je u predmetno vreme bio na snazi – čak i u slučaju da su bila kažnjiva samo kao otežavajuća okolnost, a ne kao krivično delo sâmo po sebi – (*Ould Dah protiv Francuske* (odl), pod uslovom da propisana kazna ne premašuje maksimum propisan tim Krivičnim zakonikom) ili kada je osuđujuća presuda protiv podnosioca predstavke bila zasnovana na međunarodnom pravu na snazi u predmetno vreme (*Vasiliasukas protiv Litvanije* [Vv], st. 165-166, u ovoj se presudi Sud bavio osuđujućom presudom protiv podnosioca predstavke u svetlu međunarodnog prava na snazi 1953. godine, konstatujući da su odredbe litvanskog zakona o genocidu iz 2003. bile retroaktivno primenjene; *Šimšić protiv Bosne i Hercegovine* (odl), u vezi sa zločinima protiv čovečnosti izvršenim 1992). U potonjem slučaju, iako domaći organi uvek mogu da usvoje širu definiciju nekog krivičnog dela od one u međunarodnom pravu (vidi st. 35 gore u tekstu), oni ne mogu da na osnovu te nove definicije izriču *retroaktivne* presude za dela koja su ranije izvršena (*Vasiliasukas protiv Litvanije* [Vv], st. 181, u vezi sa osuđujućom presudom za genocid zasnovanom na Krivičnom zakoniku iz 2003. za dela izvršena protiv članova političke grupe 1953. godine).

44. Kada je reč o težini kazne, Sud se ograničava na to da se uveri da nije izrečena teža kazna od one koja je bila propisana u vreme izvršenja krivičnog dela. Pitanja vezana za prikladnost kazne ne potpadaju pod polje dejstva člana 7 Konvencije. Uloga Suda nije da odlučuje o dužini kazne zatvora ili vrsti kazne koja je prikladna za bilo koje krivično delo (*Hummatov protiv Azerbejdžana* (odl); *Hakkar protiv Francuske* (odl); *Vinter i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Vv], st. 105). Pitanja vezana za srazmernost kazne mogu se, međutim, ocenjivati u skladu sa članom 3 Konvencije (*ibid.*, st. 102, u vezi sa pojmom „očigledno nesrazmerne kazne“).

45. Kada je reč o težini kazne, Sud je, na primer, konstatovao da kazna doživotnog zatvora nije teža od smrtne kazne, pri čemu je potonja bila propisana u vreme izvršenja krivičnog dela, ali je kasnije ukinuta i zamenjena kaznom doživotnog zatvora (*Hummatov protiv Azerbejdžana* (odl); *Stepanenko i Ososkalo protiv Ukrajine* (odl); *Öcalan protiv Turske (br. 2)*, st. 177; *Ruban protiv Ukrajine*, st. 46).

46. Kada se utvrđuje da li je došlo do retroaktivne primene kazne na štetu okrivljenog, moraju se imati u vidu standardi određivanja kazne (minimalne i maksimalne kazne) koji važe shodno svakom krivičnom zakoniku. Na primer, iako je presuda izrečena podnosiocu predstavke bila u okviru raspona dvaju potencijalno važećih krivičnih zakonika, sâma mogućnost da je, shodno krivičnom

zakoniku, mogla biti izrečena blaža kazna, dovoljna je da se utvrdi povreda člana 7 (*Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine* [Vv], st. 65-76).

B. Produžena krivična dela

47. U slučaju „produženih“ ili „kontinuiranih“ krivičnih dela (dela koja se vrše tokom određenog perioda vremena), Sud navodi da načelo pravne izvesnosti nalaže da u optužnici jasno budu navedeni elementi krivičnog dela koji za posledicu imaju krivičnu odgovornost lica. Pored toga, u odluci koju usvaja domaći sud takođe mora biti jasno navedeno da su osuđujuća presuda i kazna optuženog posledica zaključka da je tužilaštvo dokazalo elemente „produženog“ krivičnog dela (*Ecer i Zeyrek protiv Turske*, st. 33). Sud je nedavno zaključio da činjenica da su domaći sudovi osudili jedno lice za krivično delo uvedeno izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, između ostalog, za dela koja je izvršilo pre stupanja tih izmena i dopuna na snagu, u kojima je ono klasifikovano kao „produženo“ krivično delo u domaćem pravu, nije predstavljala retroaktivnu primenu krivičnog prava na štetu podnosioca predstavke (*Rohlena protiv Republike Češke* [Vv], st. 57-64, u vezi sa krivičnim delom zlostavljanja lica koje živi pod istim krovom). Sud je primetio da se, shodno domaćem pravu o kojem se radi, smatra da „produženo“ krivično delo predstavlja jednu radnju, čija se kvalifikacija u krivičnom pravu mora ocenjivati u skladu sa zakonom koji je bio na snazi u vreme poslednjeg čina tog dela, pod uslovom da su dela izvršena u vreme važenja drugog, ranijeg zakona takođe bila kažnjiva, shodno tom starijem zakonu. Štaviše, primena koncepta produženog krivičnog dela uvedenog Krivičnim zakonikom od strane domaćih sudova pre no što je podnosilac predstavke izvršio prvo delo bila je dovoljno predvidljiva u svetlu domaćeg prava (*ibid.*, st. 60-64). Sud je takođe utvrdio da kazna izrečena podnosiocu predstavke u skladu sa kvalifikacijom „produženog“ krivičnog dela nije bila teža od kazne koja bi mu bila izrečena da su dela koja je izvršio pre zakonodavne reforme bila ocenjivana odvojeno od onih koja je kasnije izvršio (*ibid.*, st. 65-69).

48. Nasuprot tome, Sud je zaključio da je krivično pravo bilo retroaktivno primenjeno na štetu podnosioca predstavke kada osuđujuća presuda za produženo krivično delo nije bila predvidljiva po domaćem pravu na snazi u predmetno vreme, a imala je za posledicu povećanje kazne koja mu je izrečena (*Veeber protiv Estonije (br. 2)*, st. 30-39; *Puhk protiv Estonije*, st. 24-34).

C. Povratništvo

49. Sud je konstatovao da to što su prvostepeni i žalbeni sud uzeli u obzir raniju osuđivanost podnosioca predstavke, što su mogli da učine jer se njegova osuđujuća presuda iz 1984. i dalje nalazila u njegovoj krivičnoj evidenciji, nije u suprotnosti sa odredbama člana 7, s obzirom na to da je krivično delo za koje je gonjen i kažnjen izvršeno nakon stupanja na snagu novog zakona kojim je produžen period tokom kojeg mu se moglo suditi kao povratniku (*Achour protiv Francuske* [Vv], st. 44-61, u vezi sa neposrednom primenom novog krivičnog zakona kojim je propisan desetogodišnji period tokom kojeg se licu sudi kao povratniku, dok je u starom zakoniku koji je bio na snazi u vreme izvršenja prvog krivičnog dela bio propisan petogodišnji period, nakon čijeg isteka bi, po rečima podnosioca predstavke, on imao koristi od „prava na brisanje iz evidencije“). Takav retroaktivni pristup se razlikuje od koncepta retroaktivnosti u strogom smislu te reči.

V. Načelo retroaktivne primene blaže kazne

50. Premda se u članu 7, st. 1 Konvencije načelo retroaktivne primene blaže kazne ne pominje izričito (za razliku od člana 15, st. 1 *in fine* Pakta o građanskim i političkim pravima Ujedinjenih nacija i člana 9 Američke konvencije o ljudskim pravima), Sud je zaključio da se članom 7, st. 1 jemči ne samo načelo zabrane retroaktivnosti strožih krivičnih zakona već, implicitno, i načelo retroaktivnosti blažeg krivičnog zakona. Ovo je načelo otelotvoreno u pravilu da, kada postoje razlike između

krivičnog zakona na snazi u vreme izvršenja krivičnog dela i kasnijih krivičnih zakona usvojenih pre izricanja pravosnažne presude, sudovi moraju da primenjuju zakon čije su odredbe povoljnije po optuženog (*Scoppola protiv Italije (br. 2)* [Vv], st. 103-109, u vezi sa kaznom zatvora od trideset godina umesto doživotne kazne zatvora). Sud je smatrao da bi „izricanje teže kazne isključivo zato što je bila propisana u vreme izvršenja krivičnog dela značilo da se na štetu optuženog primenjuju pravila kojima se uređuje sled krivičnih zakona u vremenu. Pored toga, to bi predstavljalo zanemarivanje svake zakonske izmene povoljne po optuženog, do koje je moglo doći pre osuđujuće presude, i do nastavka izricanja kazni koje država – i zajednica koju predstavlja – sada smatraju preteranim“ (*ibid.*, st. 108). Sud je primetio da je u Evropi i na međunarodnom nivou postepeno ostvaren konsenzus da je primena krivičnog zakona kojim se propisuje blaža kazna, čak i onog koji je stupio na snagu posle izvršenja krivičnog dela, postala osnovno načelo krivičnog prava (*ibid.*, st. 106).

51. Međutim, zakonska praznina od tri meseca između ukidanja smrtne kazne i kasnije izmene Krivičnog zakonika (kojim je smrtna kazna zamenjena kaznom doživotnog zatvora) nije podnosiocu predstavke dala pravo na blažu kaznu koja je od tad bila primenljiva (*Ruban protiv Ukrajine*, st. 41-46, u vezi sa kaznom zatvora u trajanju od petnaest godina). Sud u takvim situacijama uzima u obzir kontekst u kojem je smrtna kazna ukinuta u državi o kojoj je reč, a naročito činjenicu da sporna zakonska praznina nije bila namerna (*ibid.*, st. 45).

52. Iako se Sud u presudi u predmetu *Scoppola protiv Italije (br. 2)* [Vv] nije izričito izjasnio u prilog bilo kakvog retroaktivnog efekta izmena zakona u korist osuđenih lica, nedavno je načelo retroaktivne primene blaže kazne primenio na osuđeno lice, s obzirom na zahtev nacionalnog prava da domaći sudovi po službenoj dužnosti preispitaju presudu u slučaju da je kasnijim zakonom smanjena kazna zaprećena za krivično delo (*Gouarré Patte protiv Andore*, st. 28-36). Sud je konstatovao da država koja u svom zakonodavstvu izričito propisuje načelo retroaktivnosti povoljnijeg zakona mora svojim građanima da dozvoli da to pravo koriste u skladu sa garantijama Konvencije (*ibid.*, st. 35).

53. Načelo retroaktivnosti blažeg krivičnog zakona može takođe važiti i u pogledu objedinjenja više presuda u jednu (*Koprivnikar protiv Slovenije*, st. 59).

VI. Član 7, st. 2: opšta pravna načela koja priznaju civilizovani narodi

Član 7, st. 2 Konvencije

„2. Ovaj član ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vreme izvršenja smatralo krivičnim delom prema opštim pravnim načelima koje priznaju civilizovani narodi.“

Ključne reči u HUDOC

Criminal offence (Krivično delo) (7-2) – *General principles of law recognised by civilised nations* (Opšta pravna načela koja priznaju civilizovani narodi) (7-2)

54. Pripremni radovi na Konvenciji ukazuju na to da se može smatrati da član 7, st. 1 sadrži opšte pravilo o zabrani retroaktivnosti, a da stav 2 tog člana predstavlja samo kontekstualno pojašnjenje dela tog pravila o krivičnoj odgovornosti koji je dodat kako bi se obezbedilo da ne postoji nikakva sumnja u valjanost krivičnog gonjenja posle Drugog svetskog rata za zločine izvršene tokom tog rata (*Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 186; *Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine* [Vv], st. 72).

Stoga je jasno da autori Konvencije nisu imali nameru da dozvole bilo kakav opšti izuzetak od pravila zabrane retroaktivnosti. Zapravo, Sud je u nekoliko presuda istakao da su dva stava člana 7 uzajamno povezana i da ih treba tumačiti u međusobnom skladu. (*Tess protiv Letonije* (odl); *Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 186).

55. Sud je, u svetlu ovih načela, isključio primenu člana 7, st. 2 na osuđujuću presudu za ratne zločine izvršene u Bosni 1992. i 1993. godine (*Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine* [Vv], st. 72, predmet u kojem je država tvrdila da su sporna dela bila krivična shodno „opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi“ i da zabrana retroaktivnosti kazni ne bi trebalo da važi) i na osuđujuću presudu za genocid izvršen 1953. godine (*Vasiliauskas protiv Litvanije* [Vv], st. 187-190). Kada je reč o osuđujućoj presudi za ratne zločine izvršene tokom Drugog svetskog rata, Sud je smatrao da nije nužno da je ceni u odnosu na član 7, st. 2, s obzirom na to da su postupci podnosioca predstavke predstavljali krivična dela po „međunarodnom pravu“ u smislu člana 7, st. 1 (*Kononov protiv Letonije* [Vv], st. 244-246, koji se tumači kao da se odnosi na međunarodno običajno pravo, naročito zakone i običaje rata).

VII. Mere koje Sud izriče u slučajevima povrede člana 7 Konvencije

56. Države ugovornice su, shodno članu 46 Konvencije, preuzele obavezu da se povinuju pravosnažnoj presudi Suda u svakom predmetu u kojem su strane u postupku, a njeno izvršenje nadzire Komitet ministara. Tužena država za koju se utvrdi da je prekršila Konvenciju ili protokole uz nju mora ne samo da isplati pravično zadovoljenje dosuđeno onima na koje se presuda odnosi (shodno članu 41 Konvencije), već i da odabere, pod nadzorom Komiteta ministara, opšte i/ili, ako je to prikladno, pojedinačne mere koje će u svom domaćem pravnom poretku usvojiti kako bi se okončala povreda koju je Sud utvrdio, i da u najvećoj mogućoj meri poništi njene efekte. Pored toga, podrazumeva se da je tužena država slobodna da odabere sredstvo kojim će ispuniti svoju zakonsku obavezu iz člana 46 Konvencije, pod uslovom da je to sredstvo u skladu sa zaključcima navedenim u presudi Suda (*Scozzari i Giunta protiv Italije* [Vv], st. 249).

57. Međutim, u nekim konkretnim situacijama, kako bi pomogao tuženoj državi da ispuni svoje obaveze proistekle shodno članu 46, Sud može ukazati na pojedinačne i/ili opšte mere koje se mogu preduzeti kako bi se okončala situacija koja daje povoda za zaključak o povredi. U slučaju povrede člana 7 Konvencije, Sud ponekad, u izuzetnim slučajevima, ukazuje na praktične pojedinačne mere: ponavljanje postupka pred domaćim sudom na osnovu zahteva podnosioca predstavke (*Dragotoniū i Militaru-Pidhorni protiv Rumunije*, st. 55, gde je primenio isto načelo kao i u situaciji kada je lice osuđeno suprotno članu 6 Konvencije); puštanje podnositeljke predstavke na slobodu što pre (*Del Río Prada protiv Španije* [Vv], st. 139 i operativna odredba br. 3, pošto je utvrdio povredu člana 7 i člana 5, st. 1 Konvencije) ili zahtev tuženoj državi da obezbedi zamenu kazne doživotnog zatvora izrečenu podnosiocu predstavke kaznom zatvora u trajanju do najviše trideset godina, shodno načelu retroaktivne primene lakše kazne (*Scoppola protiv Italije (br. 2)* [Vv], st. 154 i operativna odredba br. 6 [a]).

Spisak navedenih predmeta

Sudska praksa navedena u ovom Vodiču odnosi se na presude ili odluke koje je izrekao Sud ili izveštaje Evropske komisije za ljudska prava (u daljem tekstu: „Komisija“).

Osim ako nije drugačije naznačeno, svi navodi se odnose na presude o meritumu koje je izreklo jedno od Veća Suda. Skraćenica „(odl)“ ukazuje na to da je u pitanju odluka Suda, dok skraćenica “[Vv]“ ukazuje na to da je o predmetu odlučivalo Veliko veće.

Hajperlinkovi ka predmetima dati u elektronskoj verziji Vodiča upućuju na bazu podataka HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) preko koje se može pristupiti praksi Suda (presudama i odlukama Velikog veća, Veća i Odbora, predmetima podnetim Sudu, savetodavnim mišljenjima, kao i prikazima odluka iz Obaveštenja o praksi Suda), Komisije (odlukama i izveštajima) i rezolucijama Komiteta ministara. Neke odluke Komisije se ne nalaze u bazi podataka HUDOC; one su dostupne u pisanim verzijama u relevantnim Godišnjacima Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Sud svoje presude i odluke izriče na engleskom i/ili francuskom, svojim službenim jezicima. HUDOC sadrži i prevode brojnih važnih predmeta na više od trideset neslužbenih jezika i linkove ka oko stotinu internet zbirki sudske prakse koje su pripremile treće strane.

—A—

A. protiv Španije, br. 11885/85, odluka Komisije od 13. oktobra 1986.
Achour protiv Francuske [Vv], br. 67335/01, ECHR 2006-IV
Adamson protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl), br. 42293/98, od 26. januara 1999.
Alimučaj protiv Albanije, br. 20134/05, od 7. februara 2012.

—B—

Başkaya i Okçuoğlu protiv Turske [Vv], br. 23536/94 i 24408/94, ECHR 1999-IV
Bergmann protiv Nemačke, br. 23279/14, od 7. januara 2016.
Berland protiv Francuske, br. 42875/10, od 3. septembra 2015.
Borcea protiv Rumunije (odl), br. 55959/14, od 22. septembra 2015.
Bosti protiv Italije (odl), br. 43952/09, od 13. novembra 2014.
Bowler International Unit protiv Francuske, br. 1946/06, od 23. jula 2009.
Brown protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl), br. 38644/97, od 24. novembra 1998.

—C—

C.G. i drugi protiv Bugarske (odl), br. 1365/07, od 13. marta 2007.
C.R. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 22. novembra 1995, Serija A br. 335-C
Camilleri protiv Malte, br. 42931/10, od 22. januara 2013.
Cantoni protiv Francuske, od 15. novembra 1996, Izveštaji o presudama i odlukama 1996-V
Çelikateş i drugi protiv Turske (odl), br. 45824/99, od 7. novembra 2000.
Chauvy i drugi protiv Francuske (odl), br. 64915/01, od 23. septembra 2003.
Ciok protiv Poljske (odl), br. 498/10, od 23. oktobra 2012.
Coëme i drugi protiv Belgije, br. 32492/96 i još četiri, ECHR 2000-VII

Contrada protiv Italije (br. 3), br. 66655/13, od 14. aprila 2015.
Custers, Deveaux i Turk protiv Danske (odl), br. 11843/03 i još dve, od 9. maja 2006.

—D—

Dallas protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 38395/12, od 11. februara 2016.
Del Río Prada protiv Španije [Vv], br. 42750/09, ECHR 2013
Delbos i drugi protiv Francuske (odl), br. 60819/00, ECHR 2004-IX
Dragotoniu i Militaru-Pidhorni protiv Rumunije, br. 77193/01 i 77196/01, od 24. maja 2007.

—E—

Ecer i Zeyrek protiv Turske, br. 29295/95 i 29363/95, ECHR 2001-II
Engel i drugi protiv Holandije, od 8. juna 1976, Serija A br. 22

—G—

G. protiv Francuske, od 27. septembra 1995, Serija A br. 325-B
Gabbari Moreno protiv Španije, br. 68066/01, od 22. jula 2003.
Gardel protiv Francuske, br. 16428/05, ECHR 2009
Giza protiv Poljske, br. 48242/06, od 13. jula 2010.
Glien protiv Nemačke, br. 7345/12, od 28. novembra 2013.
Göktan protiv Francuske, br. 33402/96, ECHR 2002-V
Gouarré Patte protiv Andore, br. 33427/10, od 12. januara 2016.
Grava protiv Italije, br. 43522/98, od 10. jula 2003.
Gurguchiani protiv Španije, br. 16012/06, od 15. decembra 2009.

—H—

Haïoun protiv Francuske (odl), br. 70749/01, od 7. septembra 2004.
Hakkar protiv Francuske (odl), br. 43580/04, od 7. aprila 2009.
Hogben protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 11653/85, odluka Komisije od 3. marta 1986, Odluke i izveštaji 46
Hummatov protiv Azerbejdžana (odl), br. 9852/03 i 13413/04, od 18. maja 2006.

—J—

Jamil protiv Francuske, od 8. juna 1995, Serija A br. 317-B
Jendrowiak protiv Nemačke, br. 30060/04, od 14. aprila 2011.
Jobe protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl), br. 48278/09, od 14. juna 2011.
Jorgic protiv Nemačke, br. 74613/01, ECHR 2007-III
Jussila protiv Finske [Vv], br. 73053/01, ECHR 2006-XIV

—K—

K.-H.W. protiv Nemačke [Vv], br. 37201/97, ECHR 2001-II (izvodi)
K.A. i A.D. protiv Belgije, br. 42758/98 i 45558/99, od 17. februara 2005.
Kafkaris protiv Kipra [Vv], br. 21906/04, ECHR 2008
Khodorkovskiy i Lebedev protiv Rusije, br. 11082/06 i 13772/05, od 25. jula 2013.
Kokkinakis protiv Grčke, od 25. maja 1993, Serija A br. 260-A
Kolk i Kislyiy protiv Estonije (odl), br. 23052/04 i 24018/04, od 17. januara 2006.
Kononov protiv Letonije [Vv], br. 36376/04, ECHR 2010
Koprivnikar protiv Slovenije, br. 67503/13, od 24. januara 2017.
Korbely protiv Mađarske [Vv], br. 9174/02, ECHR 2008
Kuolelis, Bartosevicius i Burokevicius protiv Litvanije, br. 74357/01 i još dve, od 19. februara 2008.

—L—

Lawless protiv Irske (br. 3), od 1. jula 1961, Serija A br. 3
Liivik protiv Estonije, br. 12157/05, od 25. juna 2009.
Lukanov protiv Bugarske, br. 21915/93, odluka Komisije od 12. januara 1995, Odluke i izveštaji 80

—M—

M. protiv Nemačke, br. 19359/04, ECHR 2009
M. protiv Italije, br. 12386/86, odluka Komisije od 15. aprila 1991, Odluke i izveštaji 70
Maaouia protiv Francuske [Vv], br. 39652/98, ECHR 2000-X
Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine [Vv], br. 2312/08 i 34179/08, ECHR 2013 (izvodi)
Monaco protiv Italije (odl), br. 34376/13, od 8. decembra 2015.
Montcornet de Caumont protiv Francuske (odl), br. 59290/00, ECHR 2003-VII
Morabito protiv Italije (odl), br. 58572/00, od 7. juna 2005.
Mucci protiv Italije, br. 33632/96, odluka Komisije od 4. marta 1998.

—O—

O'Carroll protiv Ujedinjenog Kraljevstva, br. 35557/03, od 15. marta 2005.
Öcalan protiv Turske (br. 2), br. 19681/92, od 5. juna 2001.
Ooms protiv Francuske (odl), br. 38126/06, od 25. septembra 2009.
Ould Dah protiv Francuske (odl), br. 13113/03, ECHR 2009

—P—

Paksas protiv Litvanije [Vv], br. 34932/04, ECHR 2011 (izvodi)
Payet protiv Francuske, br. 19606/08, od 20. januara 2011.
Penart protiv Estonije (odl), br. 14685/04, od 24. januara 2016.
Perinçek protiv Švajcarske [Vv], br. 27510/08, ECHR 2015 (izvodi)
Pessino protiv Francuske, br. 40403/02, od 10. oktobra 2006.
Plechkov protiv Rumunije, br. 1660/03, od 16. septembra 2014.
Polednová protiv Republike Češke, br. 2615/10, od 21. juna 2011.
Previti protiv Italije (odl), br. 1845/08, od 12. februara 2013.
Puhk protiv Estonije, br. 55103/00, od 10. februara 2004.

—R—

Radio France i drugi protiv Francuske, br. 53984/00, ECHR 2004-II
Raimondo protiv Italije, od 22. februara 1994, Serija A br. 281-A
Renna protiv Francuske, br. 32809/96, odluka Komisije od 26. februara 1997.
Rohlena protiv Republike Češke [Vv], br. 59552/08, ECHR 2015
Ruban protiv Ukrajine, br. 8927/11, od 12. jula 2016.

—S—

S.W. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 22. novembra 1995, Serija A br. 335-B
Sergueï Zolotukhin protiv Rusije [Vv], br. 14939/03, ECHR 2009
Scoppola protiv Italije (br. 2) [Vv], br. 10249/03, od 17. septembra 2009.
Scozzari i Giunta protiv Italije [Vv], br. 39221/98 i 41963/98, ECHR 2000-VIII
Sidabras i Džiautas protiv Litvanije (odl), br. 55480/00 i 59330/00, od 1. jula 2003.
Šimšić protiv Bosne i Hercegovine (odl), br. 51552/10, od 10. aprila 2012.
Sobaci protiv Turske, br. 26733/02, od 29. novembra 2007.
Société Oxygène Plus protiv Francuske (odl), br. 76959/11, od 17. maja 2016.
Soros protiv Francuske, br. 50425/06, od 6. oktobra 2011.
Stepanenko i Ososkalo protiv Ukrajine (odl), br. 31430/09 i 29104/11, od 14. januara 2014.
Stoica protiv Francuske (odl), br. 46535/08, od 20. aprila 2010.
Streletz, Kessler i Krenz protiv Nemačke [Vv], br. 34044/96 i još dve, ECHR 2001-II
Sud Fondi srl i drugi protiv Italije (odl), br. 75909/01, od 30. avgusta 2007.
Sud Fondi srl i drugi protiv Italije, br. 75909/01, od 20. januara 2009.
Szabó protiv Švedske (odl), br. 28578/03, ECHR 2006-VIII

—T—

Tess protiv Letonije (odl), br. 19363/05, od 4. januara 2008.

—U—

Uttley protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl), br. 36946/03, od 29. novembra 2005.

—V—

Valico SLR protiv Italije (odl), br. 70074/01, od 21. marta 2006.
Van Anraat protiv Holandije (odl), br. 65389/09, od 6. jula 2006.
Van der Velden protiv Holandije (odl), br. 29514/05, ECHR 2006-XV
Varvara protiv Italije, br. 17475/09, od 29. oktobra 2013.
Vasiliauskas protiv Litvanije [Vv], br. 35343/05, ECHR 2015
Veeber protiv Estonije (br. 2), br. 45771/99, ECHR 2003-I
Vikulov i drugi protiv Letonije (odl), br. 16870/03, od 23. marta 2004.
Vinter i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva [Vv], br. 66069/09 i još dve, ECHR 2013 (izvodi)

—W—

Welch protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 9. februara 1995, Serija A br. 307-A

—X—

X protiv Holandije, br. 7512/76, odluka Komisije od 6. jula 1976, Odluke i izveštaji 6

—Y—

Yildirim protiv Italije (odl), br. 38602/02, ECHR 2003-IV

—Z—

Zaicevs protiv Letonije, br. 65022/01, od 31. jula 2007.
Žaja protiv Hrvatske, br. 37462/09, od 4. oktobra 2016.